

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Limity svobody projevu v kontextu války na Ukrajině

Svoboda projevu nepochybně představuje jednu ze základních lidských svobod, která je zakotvena v těch nejvýznamnějších mezinárodněprávních dokumentech o lidských právech a svobodách (zejména v čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech) a v českém právním řádu též v čl. 17 Listiny základních práv a svobod, tedy na ústavněprávní úrovni. Smyslem tohoto článku je zamyšlení nad limity této základní lidské svobody a možnými trestněprávními důsledky jejich překročení.

Tento aspekt není totiž mnohdy širší veřejností, a to zejména v digitálním prostoru, brán příliš na zřetel, což vzhledem ke konkrétním okolnostem může v některých případech vyústit v trestní stíhání osob, které svým projevem limity svobody projevu závažným způsobem překročily. Smyslem tohoto článku je zamyšlení nad limity této základní lidské svobody a možnými trestněprávními důsledky jejich překročení. Tento aspekt není totiž mnohdy širší veřejností, a to zejména v digitálním prostoru, brán příliš na zřetel, což vzhledem ke konkrétním okolnostem může v některých případech vyústit v trestní stíhání osob, které svým projevem limity svobody projevu závažným způsobem překročily. V současné době k překračování těchto limitů nezřídka dochází zejména v souvislosti s aktuální situací na Ukrajině, když ve veřejném prostoru byla již zaznamenána řada případů schvalování ozbrojených akcí Ruské federace, kterými se nyní zabývají orgány činné v trestním řízení.^[1]

Podle čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod platí, že „každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu“. Podle článku 10 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) pak právo na svobodu projevu zahrnuje také svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky. Na tomto místě je zapotřebí zdůraznit, že svoboda projevu není neomezená. Ostatně český ústavodárce možnost omezení svobody projevu výslovně zakotvil v čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, podle něž „svobodu projevu [...] lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti“. Možnost omezení výkonu práva na svobodu projevu je výslovně upravena rovněž i v Úmluvě, a to konkrétně v jejím článku 10 odst. 2, podle kterého výkon práva na svobodu projevu „může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci“. Uvedeným způsobem jsou tak stanoveny obecné podmínky pro omezení svobody projevu. Podle dikce posledně citovaných ustanovení Listiny základních práv a svobod a Úmluvy jsou tedy přípustná jen taková omezení, která stanoví zákon, jsou v demokratické společnosti nezbytná a sledují některý z vymezených legitimních cílů. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) výjimky, za kterých je možné k omezení práva na svobodu projevu přistoupit, musejí být úzce interpretovány a potřeba takového omezení musí být v každém jednotlivém případě přesvědčivým způsobem prokázána.^[2]

Pro nastolené téma jsou neméně důležité úvahy a závěry ESLP ohledně charakteru informací, jimž je v rámci práva na svobodu projevu poskytována ochrana. Judikatura ESLP v tomto směru dovodila, že právo svobodně se vyjadřovat se vztahuje nejen na informace a myšlenky, které jsou příznivě přijímané či považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují, neboť takové jsou požadavky pluralismu, tolerance a otevřenosti, bez nichž nemůže žádná demokratická společnost existovat.[3] Přestože ESLP přistupuje při posuzování oprávněnosti zásahů do svobody projevu individuálně, ve své judikatuře opakovaně uvádí, že ochrany tohoto ustanovení obecně nepoživají projevy vyvolávající nebo ospravedlňující násilí, nenávist nebo intoleranci.[4] Současně ESLP ve své judikatuře dovodil, že podněcování k diskriminaci, nenávisti a násilí namířené proti skupině osob na základě jejich původu nebo jejich příslušnosti či nepřislušnosti ke konkrétní etnické skupině, národnosti, rase nebo náboženskému vyznání představuje zvláštní omezení svobody projevu chráněné Úmluvou.[5] Podle článku 20 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech má být jakákoli válečná propaganda a jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávist, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, zakázána zákonem. Výbor pro lidská práva v této souvislosti poukázal na to, že uvedený zákaz se vztahuje také na všechny formy propagandy, která vyhrožuje nebo vede k aktu agrese či k porušování míru v rozporu s Chartou OSN.[6]

Na tomto místě považuji za vhodné zdůraznit, že limity svobody projevu se v průběhu času mění, a co před dvaceti lety mohlo být považováno za zcela nekonfliktní, může být dnes shledáno jako protiprávní jednání a naopak.

V kontextu všeho shora uvedeného je pak zapotřebí posuzovat též veřejně učiněné souhlasné projevy vůči aktuálním událostem, jejichž původcem jsou vojenské a polovojenské složky jednající v zájmu Ruské federace na území Ukrajiny, a jež mají podněcovat k násilí či nenávisti.

Nejkřiklavější z takovýchto souhlasných projevů, které již nepoživají ochrany dle čl. 10 Úmluvy či čl. 17 Listiny základních práv a svobod, umožňuje zákon č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník (dále jen „*trestní zákoník*“), kvalifikovat v zásadě podle následujících dvou skutkových podstat. Rozhodné vždy budou samozřejmě okolnosti každého jednotlivého případu.

V první řadě bude přicházet v úvahu odpovědnost za schvalování trestného činu podle § 365 trestního zákoníku, kterého se dopustí ten, „*kdo veřejně schvaluje spáchaný zločin nebo kdo veřejně vychvaluje pro zločin jeho pachatel*“. Tato obecně koncipovaná právní kvalifikace připadá do úvahy ve vztahu ke schvalování různých zločinů podle zvláštní části trestního zákoníku, například nejzávažnějších zločinů proti životu a zdraví, svobodě a důstojnosti, případně proti majetku. V souvislosti s uplatněním této právní kvalifikace je však třeba řešit otázku, zda lze schvalující jednání postihnout i v případech, v nichž schvalovaný zločin nespadá do působnosti českého trestního zákoníku.

Druhou možností je kvalifikovat uvedené souhlasné projevy jako trestný čin popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 trestního zákoníku. Tohoto trestného činu se dopustí ten, „*kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo nacistické, komunistické nebo jiné zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny nebo zločiny proti míru*“. Skutková podstata daného trestného činu obsahuje pojmy „genocidium“, „zločiny proti lidskosti“, „válečné zločiny“ a „zločiny proti míru“, které tvoří speciální kategorii zločinů podle mezinárodního práva. Pro naplnění uvedené skutkové podstaty je tedy rozhodující to, jakým způsobem tyto zločiny vymezuje mezinárodní právo.[7]

Ač je v komentáři k § 405 trestního zákoníku akcentována historická správnost v tom smyslu, že zločiny, které je možné subsumovat pod skutkovou podstatu citovaného ustanovení, jsou jasně prokázánymi historickými událostmi, o jejichž spáchání a rozporu s mezinárodním právem není

pochyb, rozhodnutí mezinárodního soudu není nutnou podmínkou trestnosti. Nebylo-li takové rozhodnutí vydáno, je na orgánu činném v trestním řízení, aby schvalovanou událost co do možného naplnění znaků zločinů podle mezinárodního práva posoudil jako předběžnou otázku a za tímto účelem pak také vedl náležité dokazování.[8] Proto je možné dospět k závěru, že bude-li předmětem schvalovacího projevu pachatele událost či jednání zcela zjevně naplňující znaky zločinů podle mezinárodního práva uvedených v § 405 trestního zákoníku, není trestní odpovědnost vázána na vydání konkrétního soudního rozhodnutí, v němž budou předmětné zločiny výslovně uvedeny.

Zejména posledně uvedený argument dle mého názoru svědčí pro možnost orgánů činných v trestním řízení postihovat podle § 405 trestního zákoníku projevy podpory či souhlasu s útoky Ruské federace na Ukrajinu, jež jsou dle konkrétních okolností případu již (poměrně daleko) za pomyslnou hranicí toho, co spadá pod svobodu projevu. Vnímání limitů svobody projevu do jisté míry závisí též na situaci ve společnosti, v dané souvislosti zejména na tom, zda se společnost cítí být ohrožena. Válka na Ukrajině, téměř v sousedství České republiky, bezesporu vyvolává poměrně silný pocit ohrožení. Navíc je den ode dne zjevnější, že ozbrojené síly Ruské federace se v průběhu tohoto konfliktu dopouštějí celé řady jednání neslučitelných se standardy mezinárodního práva, která lze kvalifikovat jako zločiny podle mezinárodního práva. Proto se domnívám, že bylo zcela na místě upozornění Nejvyššího státního zastupitelství zveřejněné dne 26. 2. 2022 na jeho internetových stránkách, že právě s ohledem na limity svobody projevu mohou být některé výroky spojené s útokem Ruské federace na Ukrajinu za jistých podmínek postihovány, a to jako trestný čin schvalování trestného činu podle § 365 trestního zákoníku, případně za trestný čin popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 trestního zákoníku.[9]

Mgr. David Stříž

Advokátní kancelář Brož & Sokol & Novák s.r.o.

Sokolská třída 60
120 00 Praha 2

Tel.: +420 224 941 946
Fax: +420 224 941 940
e-mail: advokati@akbsn.eu

[1] Policie řeší už na 40 případů schvalování invaze, devět ve zkráceném řízení. In: idnes.cz [online]. 30. 3. 2022 [cit. 8. 4. 2022]. Dostupné >>> [zde](#).

[2] Rozsudek ESLP ze dne 26. 11. 1991 ve věci Observer a Guardian proti Spojenému království. Stížnost č. 13585/88. § 59.

[3] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 1976, Handyside proti Spojenému království, stížnost č. 5493/72. § 49.

[4] Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2. 2007, Pavel Ivanov proti Rusku, stížnost č. 35222/04; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 9. 2004, W.P. a další proti Polsku, stížnost č. 42264/98; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 6. 2003, Garaudy proti Francii, stížnost č. 65831/01; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 4. 1999, Witzsch proti Německu (č.1), stížnost č. 41448/98.

[5] Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 4. 2010, Le Pen proti Francii, stížnost č. 18788/09; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 7. 2009, Féret proti Belgii, stížnost č. 15615/07; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 7. 2009, Willem proti Francii, stížnost č. 10883/05.

[6] Příručka evropského antidiskriminačního práva. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2020, str. 86-90. Dostupné >>> [zde](#).

[7] K pojmu „genocida“, „zločiny proti lidskosti“, „válečné zločiny“ blíže čl. 6 až 8 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

[8] Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 3242.

[9] Stříž I., Informace k možným trestněprávním limitům svobody projevu ve vztahu k situaci na Ukrajině. In: veřejnazaloba.cz [online]. 26. 2. 2022 [cit. 10. 4. 2022]. Dostupné >>> [zde](#).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. - zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)